

ցատրում աշակերտներին ձեռնառն, պատմական և երևակայական արժեքները: Այդ ուղիով էլ նա ծառայում է Խորհրդային Հայաստանի աշխատաւորութեան կուլտուրայի զարգացման գործին:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

Մ Ա Յ Ր Դ Ի Ի Ա Ն

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՑ ՎԵՆԵՏԿՈՅ. - Ի Ս. ՂԱԶԱՐ

(Շար. տես թագմ. 1926, էջ 100)

ՃԻԷ.

Հայ Պատրիարքութեանց մէկ յուզումնալից շրջանին՝ Լամբրոնացւոյ Ատենաբանութեան տպագրութիւնը արգելքի տակ կ'առնուի:

Գերապայծաս և Գերայարգոյ Տէառն Տէառն
Եղիայի Վարդապետի Փոխանորդի արքայի խնդալ ի տէր

... Դարձեալ յայտ լիցի տէրութեանդ վասն նալուղու յակոր պատրիարգին, զի հանին զնա ի պատրիարքութենէ, և արարին զնա երուսաղեմի պատրիարգ, և հազիւ առաքեցին զնա յիզմիր, զի անտի զնասցէ ի տեղի իւր, զի ոչ կամէր թողուլ զկոստանդնուպօլիս և ի տեղի նորա եղին զմինաս վարդապետն պատրիարգ: Եւ յառաջ յարուսթիւն վարդապետն էր փոխանորդ պատրիարգին մինչև ի զալ նորա. յորոյ ժամանակս ետուն տպել զատենաբանութիւն լամբրոնացւոյն. բայց յետոյ ամբաստանութիւն եղեալ վասն յայտրիկ, արգելեցին վաճառել. այլ ես զմինն զնեցի վասն մերոյ մենաստանի ձեռամբ պետրոս աղային որդւոյ սարգիս աղային: Եւ առ մինաս պատրիարգն զնացեալ ոմանք ի հակառակորդաց ասացեալ են. տեսանէս թէ ճրպէս համարձակ մտանեն և ելանեն ուղղափառքն յեկեղեցիս ֆռանկաց: Եւ նա պատասխանի արարեալ է եթէ ոչ կամիմ ես զերկու ազգս ընդդէմ միմեանց յարուցանել:...

Յամի Տէառն 1749

Նոյեմբերի 5

[Կ. Պոլիս]

Նուաստ Խառայ

Հ. Ստեփաննոս Վարդապետ

ՃԻԸ.

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ տիրադոսն է որ հետեւեալ վաւերագրին մէջ ամենէն աւելի պիտի հեռաբերէ մեր ընթերցողները, և մենք հարկ է որ քիչ մ'աւելի լուսաբանենք քաշի որ այս առաջին անգամ է որ անիկա յիշուիլ կը սկսի մեր հրատարակութեանց շարքին մէջ: (Բզմի նախորդ թիւին մէջ ակնարկ մ'էր լուի մեր ծանօթութիւնը):

Ուշագրասն այն՝ է որ Մեծ Սերապտացի Բարունապետի մահէն տարի մը վերջ, 1750-ին, կը սկսեալ անոր լուսաբանութեան առաջին անգամ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ անուանել, մինչդեռ անկէ առաջ լուի կը ստորագրէին «Ի կարգէ Սրբոյն Անտոնի Աբբայի»:

Շատ արդար էր այդ զգացումը, նկատելով որ անոնք հաւասարապէս կ'ապրէին իրենց Եր. Հօր նշխարաց մօտիկը, որոնք կը հանգչէին նոյն ինքն Մխիթարակերտ Մենաստանին մէջ, որուն ժառանգներն իրենք էին:

Մեր փոքր հետազոտութեան մէջ երեք դիտելի կէտեր ունինք: Մխիթարեան կը կոչէ ինքզինքը ա. Մխիթարայ Առաջին Յաջորդը Գերլ. Ստեփաննոս Մելգոնեան Արքահայր. Բ. Մխիթարեան կ'անուանէ նա իր միանձնուքն ալ. Գ. Մխիթարեան կ'անուանուին անոնք ուրիշներէ ևս:

Զետեղները հոս կարգ մը օրինակներ՝ մի միայն 1750 և 1751 տարիներու շրջանէն.

1. Անտոն եղբորորդի Մելգոնեան Արքահօր՝ յամին 1750 Հոկտ. 4 Թուակիրով կը գրէ Թուղթ մը հետեւեալ խորագրով. «Գերապատուելի և սրբազանի Հոգևորի «հօրդ իմոյ Տեառն Տեառն Հայր Ստեփաննոս Մխիթարեան Արքայ հայր կոչեցեալ...»։ Նամակիս ընթացքին կը կրկնէ դարձեալ նոյն տիտղոսը:

2. Հ. Կարապետ Մարտիրոսեան, 1750 Յուլիս 4 Թուակիր նամակին տակ կը ստորագրէ Մխիթարեան:

3. Ճ. Մկրտիչ, 1750 Նոյեմբեր 20-ի նամակին տակ, գոր կ'ուզէ իր Արքահայր եղբոր, կը ստորագրէ Մխիթարեան:

4. Նոյնը, 1751 Յունիս 3-ին, կը ստորագրէ նոյնպէս Մխիթարեան:

5. Հ. Ներսէս վարդապետ կարնեցի կը գրէ նամակ մը 1751 Յունիս 6-ին՝ այս խորագրով. «Մեծապատիւ տեառն տեառն Հայր Զաքարիայ վարդապետիդ, և «մեծի միասնաբարիդ Կոստանդնուպօլսոյ, Ներսէս յետնեալս ամենայնի, մեղսաքաւիչ և քահանայ, միայնակեաց մխիթարեան ի տէր ինչպալ»։ Նամակին տակ ևս Հ. Ներսէս կը ստորագրէ ինքզինք Մխիթարեան:

6. Յակօբ և Գասպար Բաաստեան անունով երկու անձերու ստորագրութեամբ Կ. Պոլսէն 1751-ին Թուղթ մը կը հասնի այս խորագրով. «Գերլազոյ և բարու...» և նապետ ընդհանրական Արքայ Հայկազեան միաբանից Մխիթարեանց և քաջ ըն... «տանի համասնուել Ստեփաննոս տիեզերածաւալ վարդապետիդ»։

7. Հ. Գէորգ Անթապցի, 1751 Հոկտ. 23-ին կը գրէ Թուղթ առ Մելգոնեան, ստորագրելով ինքզինքը Մխիթարեան:

8. Հ. Զաքարիա վարդապետ Ակնեցի, 1751 Դեկտ. 3-ի Թուղթին տակ կը ստորագրէ նոյնպէս Մխիթարեան:

9. Հ. Գէորգ 1751 Դեկտ. 8-ին Թուղթ մը կ'ուզէ «Գերապատիւ և գերա...» «մեծար տեառն տեառն Ստեփաննոս Մխիթարեան Արքայի» և ինքն ալ կը ստորագրէ ինքզինքը Մխիթարեան:

10. Հ. Զաքարիա 1751 Դեկտ. 20-ի Թուղթի մը տակ նոյնպէս կը ստորագրէ Մխիթարեան:

11. Հատ մ'ալ յիշենք եւրոպականներէն. — Ս. Ղազարու Հարց 1763 Ապրիլ 9-ին (միշտ 1773-էն առաջ) միաբանական վկայագիր մը կը զրկեն առ Ս. Գահն երկու մենաստաններու համար, բնագրին մէջ կոչելով իրենք զիրենք «Congregazione dell'ordine di S. Antonio Abate de' Monaci armeni detti Mechitaristi»:

Արդ իբրեւ սխալ՝ հիմնովին արժատախիւ կ'ըլլայ Վիեննական Հարց «ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»-ի տեսութիւնը (էջ 5), թէ 1773-ին իրենք առային անգամ գործածեցր են Մխիթարեան տիտղոսը, ինչ որ բերանացի ևս ամենուրեք տարածեց են՝ թէ սոյն տիտղոսը Ս. Ղազարու վանականներէն առաջ լիքնեց գործածած են: Այս թիւր վճիռներէն մոլորեց էր և Թէոդիկ, գրելով այսպէս. «19 Մայիս 1773-ին Վիենն...

« նական Հարթ » իրենց նոր կայանին մէջ վանատուն մը բանալու ծրագիրը կը հաւ
« սունցունեն և անդրանիկ Արբաճոր անուամբ կ'որոշեն կոշուի Միխիրսրեան, մինչ
« Ս. Ղազարեանը մինչև այն ատեն Անտոնեան կը յորջորջուէին... » (ՏՊ Ռ ՅԱՌ.
Տպ. Պոլիս 1912. էջ 147)։ Վերջերս մուրեր էր նաեւ Հալէպիցի նորածին թերթ
մը « ԿրթԱմիրԱՅ » իր մանուկ քայլերուն մէջ, մինչդէռ վարդապետելով յանգէտս
(թիւ 3 էջ 38)։

Է

Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ՝ Ստեփաննոս տրուպ Վարդապետ՝ Ընդհանրական Աբբայ
միաբանից Վանաց Թորգոմազարմ հայկաւերունդ միանձանց Միխիրսրեանց՝ բնակելոց
ի կալուածս կողմանց եւրոպական աշխարհի՝ ի կայանս ծովապարփաթս՝ արձանացեալ
առ մայրաքաղաքաւ վննետիկեան պայազատութեանց։ Փեղ պարկեշտակրօն, և զգոնացեալ
բամբիդի բարգաւաճելոյ բազմատեղեան շառաւիղօք՝ ըստ օրհնութեանց լերանց մշտնջև
նաւորաց՝ սրբասէր կողակցիդ Ասկէրօղլու սէրգիս պալըյի, անուանելոյդ ըստ սեպհաւ
կան անուան՝ նորի. ողջոյն, և խնդութիւն, և բարեբատութիւն և յամենայն Պատուաց
ազատութիւն. կամակարութեամբք մտաց տնէշամք պատահիլ։ Զսոյն մաղթեմք և վասն
ամենայն ընտանեաց, և տոճմի, և զարմի՝ առ ի ձե՛նջ յամուկացացդ շառաւիղելոյ։
Հասցէ՛ ձեզ օրհնութիւն ի տիեզերանշոյլ սեռականձե քառաթեւէն՝ վերբերողէ զվերբեւ
րիչն բոլորեցունց։ Յորդեսցին ի ձեզ սահանաբաց անձրևք արփիացնցուղօք, որպէս անդ
ուրեմն առ նախնեօք՝ վտակք երկնակայլակք Անվկանդ, և անհարթելի զժատիրութիւն
նախախնամութեան տիեզերացունծ հոգւոյն՝ զձեօք յաւէրօք փարեսցի. բարեխօսութեամբ
ամենայցելու ձեռնտուութեան արգասաւէտ բեղմնաւորողին համասփիւռ ծաղկան՝ տիեզեւ
րաստած մօր՝ փառաւորեալ կուսի՝ երանածին ծնողի, միաբանութեան մերոյ պաշտպանի։
Որումք բարեացասէր զունդօք յերկնէ, և յերկրէ՝ աստացեն ամէն...։

Այլ յաղագս գալտեան հայր Վրդանէսին այդր, որում յոյժ ցանկացեալօք էք,
ձեզ գիտութիւն լիցի, զի աւանիկ զիջեալ յաղաշանս ձեր, իթէ Տեառն կամք իցեն,
առաքեմ զնա յայսմ գարնան առ ձեզ, զի տեսլիք և ուրախասլիք, տալ փառս Աստու
ծոյ. և նա ձեօք սփոփեսցի. որպէս բարեպաշտից են օրէնքս։ Եւ արդ՝ կացէք դուք
յաղօթի, զի խաղաղութեամբ և խնդութեամբ, և անխոշ յաշնդութեամբք հանդերձեսցի
ելք նորա աստի, և մուտք նորա այդր։

Փանգի մարդոյ իրս ինչ դնել ի մտի, ի Տեառնէ լինին յաշնդաւծք նորա։ Զի
բազում ինչ դիտեն մարդիկ առնել կամ յառնելոյ զգուշանալ, բայց եթէ ոչ իցէ յաշն
դութիւն ի Տեառնէ, խափանի դիտաւորութիւն նոցա. զի զամենայն Տէր գործէ. և մեք
եւք զօրծախիցք նորա։ Այսպիսի ինչ յաղագս միխիրսրեան ձերոյ ասացեալ՝ շնո
լիցի։ Եւ մեք աստանօր զընթաց բանից ի լուծիւն դադարեցուցեալ, առաքեմք բազ
մազեղ օրհնութեամբք ողջոյն Քրիստոսաւանդ՝ ամենայն որդւոց ձերաց, և դստերաց, և
փեսայից, և մանաւանդ հեգաւամբոյր առն պայազատի՝ մազլըմ Գէորգի՝ մտերիմ բա
րեկամի միաբանութեան մերոյ։ Ողջոյն տան ձեզ իւրաքանչիւր յանուանէ ամենայն
միաբանք մեր։ Ողջ լերուք ընդ յամայր ամանակս, ի պարծանս միաբանութեան մերոյ։

Գրեցաւ գիրս ի Վնէտիկ ի թուականութեան Տեառն 1750 Ի 20 նոյնմբերի

Ստեփաննոս վարդապետ Միխիրսրեան

Աբբայայր միանձանց հայոց

կարգին սրբոյն Աբբայ Արտօնի

(Շարունակելի)

Հ. ՂԵՌՈՒՄ ՏԱՅՏԱՆ